

Летуновська Н.Є.

канд. екон. наук, доцент,

Сумський державний університет

Letunovska Nataliia,

Sumy State University

РОЗВИТОК РЕГІОНІВ: ВІД МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДО МОДЕЛІ ЗДОРОВОЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Характерною особливістю соціально-економічного розвитку XXI століття є зростання нерівномірності динаміки розвитку окремих територій, регіонів та світу в цілому. Найбільшу цікавість у розрізі вивчення нерівномірності розвитку викликають, перш за все, регіональні системи. Домінуюча сьогодні парадигма здорового розвитку певним чином пересікається з теорією та практикою інклюзивного розвитку, що розвивають концепцію сталого розвитку, та разом підкреслюють, що крім для гармонійності регіональних систем важливо не лише досягти високих, стабільних терпів розбудови економіки та збереження навколишнього середовища, а ще й забезпечити рівні можливості щодо реалізації людського потенціалу (працевлаштування, охорона здоров'я, культура, розвиток особистості та ін.). Логічно з розмірковувань про особливості розвитку економіки сьогодення послідовно сформулювати перехід видів розвитку регіональних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню досягнення конкурентоспроможності регіонів присвячено низку наукових праць таких учених: Безхлібна А.П. [1], Нестеренко С.С. [2], Козирєва О.В., Козирєва А.К. [3], Беккер М.Л. [4], Левандовська А., Стопа М., Інглот-Бженк Е. [5], Коварда В. [6], Сигида Л.О., Біловодська О.А. [7]. Здебільшого увага в цих дослідженнях приділена різноспрямованим аспектам соціального та економічного розвитку регіонів, їх маркетинговому позиціонуванню, упровадженню інновацій та впливу різних факторів на їх успішність чи

наближення у системі відносин «центр – периферія». Праці ж учених Маринич Т. [8], Пімоненко Т., Ус Я., Леус Д., Федини С. [9], Косик Я.В., Чигрин О.Ю. [10], Зябіної Є.А. [11], Омеляненко В.А., Омеляненко О.М., Артюхової Н.О. [12] тяжіють до розгляду питання розвитку регіонів з позицій принципів моделі сталого розвитку з аналізом переваг та перспектив використання екологічних принципів управління регіональними одиницями. Що стосується інклюзивності та рівномірності розвитку регіонів, то ця проблематика залишається однією з найбільш обговорюваних у світі. Економісти та соціологи досліджують питання асиметрії регіонального розвитку, зростання нерівномірності розвитку територій, дивергенції, диференціації та незбалансованості розвитку. Усі ці терміни застосовують для опису ситуації неоднаковості зростання окремих елементів, що формують країну як цілісний об'єкт [13-15].

Основною ціллю статті є перевірка гіпотези про те, що поетапність розвитку регіонів з урахуванням важливих компонентів їх життєзабезпечення є основоположним чинником, що визначає перспективність перетворень у них за принципами моделі здорового розвитку. За інших умов відбувається диспропорційність розвитку, коли всередині країни виділяються асиметрично різні регіони (відсталі та регіони-лідери).

Виклад основного матеріалу. Аналіз поняття регіональної рівності (англ. мовою – «regional equality») у середовищі Google Books Ngram Viewer з початковим періодом від 70-х років минулого століття показує, що тематика регіональної рівності постійно цікавить дослідників з певним зменшенням публікаційної активності в 2015 р., але з повторним зростанням популярності досліджень у цій сфері з 2016 р. Тренд поки що залишається зростаючим, рисунок 1.

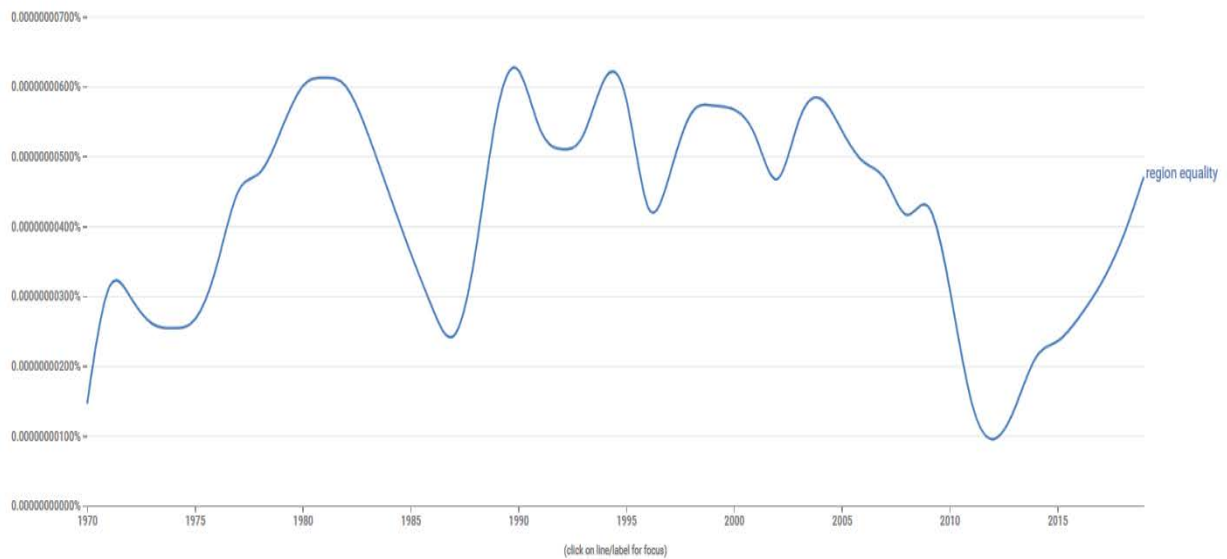

Рисунок 1 – Кількість наукових досліджень за тематикою регіональної рівності (побудовано в програмному середовищі Google Books Ngram Viewer)

На думку автора, кожний наступний вид розвитку не заперечує, а гармонійно розвиває попередні, рисунок 2. Сучасний розвиток суспільних відносин об'єктивно сформував необхідність виникнення досконалішої моделі оздоровлення економіки, що передбачає не лише підтримку балансу між економічною, соціальною та екологічною складовими розвитку, а й націлена на досягнення максимально тривалих переваг території у сфері здоров'я в системі відносин «індивід – суб'єкти-надавачі послуг – місцеві органи влади». Це дасть можливість у майбутньому послабити деструктивність впливу несприятливих явищ на систему забезпечення здоров'я в регіоні. При чому під здоров'ям розуміється як економічна стабільність, позитивна соціальна та екологічна обстановка, так і здоров'я як складова людського потенціалу певної території.

На рисунку виділені базові відмітні особливості як чинники моделі, що визначають успішність її реалізації та є відправними точками для руху далі до імплементації наступної моделі розвитку.

Рисунок 2 – Послідовність трансформації моделей регіонального розвитку у модель оздоровлення економіки

У працях деяких науковців зустрічаються різні підходи до класифікації регіонів та видів регіонального розвитку. Проілюструємо вдосконаленому автором класифікацію регіонів, наведену в праці [16], згідно якої регіони країни можливо поділити на сервісноорієнтовані, сучасні індустріалізовані, старопромислові (ефективні та уразливі) і регіони зі СМАРТ-спеціалізацією. СМАРТ-спеціалізація є концепцією, яка вже впроваджена в низці країн та регіонів, що полягає у виявленні унікальних характеристик та активів певної територіальної одиниці із упровадженням нових методів управління з використанням інноваційних інструментів та з урахуванням інтересів різних зацікавлених сторін (підприємці, громадське суспільство, освітні та культурні заклади в регіоні, науково-дослідні установи) зі створенням за можливості нових конкурентних видів діяльності в регіоні. Важливо, що, наприклад, на європейському рівні перехід на принципи СМАРТ корелює з досягненням проголошених Глобальних цілей людства та є драйвером соціально-економічного регіонального зростання [17]. Підсумовуючи це,

автор стверджує, що така концепція сприяє оздоровленню територіальної економіки.

Для регіональної політики в світі в цілому до початку 90-х років минулого століття характерним було фокусування на вирівнюванні розвитку регіонів та їх усебічній інфраструктурній допомозі з інтервенцією у чітко визначені території. Проте практика переконливо довела, що агрегований вплив інфраструктурної політики часто призводив до зростання поляризації регіонів та формування системи «центр – периферія» з диспропорційним розвитком. Доречно проаналізувати досвід європейських країн щодо політики регіонального розвитку. В Іспанії регіональна політика від початку була зосереджена на комбінуванні стимулів та створенні інфраструктури, потім – на вдосконаленні освітньої системи. Для Ірландії характерно, що регіональна політика зосереджується на інституціях, зокрема створенні сприятливих умов для ведення бізнесу та вдосконаленні надання базових соціальних послуг (освітніх, послуг системи охорони здоров'я). У Данії нові інституційні основи спрямовані на інтеграцію локальних та національних програм розвитку. Фінляндія націлена на розвиток усіх регіонів країни з підтримкою поліцентричних інституцій територіального розвитку. Словенія сконцентрована на збалансованому регіональному розвитку з підтримкою поліцентричного регіонального розвитку [18]. Щодо моделі СМАРТ-спеціалізації, то є приклад регіону Італії Емілія-Романья з регіональною інноваційною стратегією зі створенням екосистеми з тематичними платформами спеціалізації: промисловий пріоритет та соціальний (охорона здоров'я та креативні індустрії). Основними пріоритетами розвитку є здоровий та активний спосіб життя, інформаційне суспільство та інноваційні послуги. А, наприклад, у регіоні Мелардален Вестер у Швеції є ініціатива РоботДален націлена на побудову інноваційної екосистеми з об'єднанням промислових виробників, наукових установ та державного сектору для комерціалізації технологічних рішень для промисловості, сфери охорони здоров'я [17]. Ідеї впроваджують виходячи з реальних ринкових потреб, адже

кінцеві споживачі беруть участь в процесі розроблення продуктів. Ключовим елементом реалізації стратегії SMART-спеціалізації на регіональному рівні є кластери, які сприяють об'єднанню зусиль та обміну досвідом. Кластери допомагають розвивати наявні сильні сторони регіону та підтримувати його розвиток [19].

Порівняння важливих показників соціально-економічного розвитку ряду країн дає таку картину, табл. 1.

Таблиця 1 – Вихідна таблиця для перевірки гіпотези про поетапність моделей розвитку (побудовано за даними [20-24])

Країна	Місце в рейтингах				
	Купівельна спроможність населення, бали	Рівень інновацій, бали	Кількість науково-дослідних статей, шт.	Рівень екології, бали	Якість медицини, бали
Швейцарія	126,15	66,1	21379	81,5	73,1
Німеччина	125,01	56,5	104396	77,2	73,35
Фінляндія	119,42	57	10599	78,9	75,96
Данія	117,53	57,5	13979	82,5	80,17
Швеція	113,01	62,5	20421	78,7	69,15
Нідерланди	109,48	58,8	30457	75,3	75,68
Великобританія	108,54	59,8	97681	81,3	74,88
Норвегія	107,95	49,3	11803	77,7	74,51
Франція	101,21	53,7	66352	80	80,68
Бельгія	98,91	49,1	15688	73,3	74,80
Польща	74,42	40	35663	60,9	51,96
Словаччина	67,29	39,7	5322	68,3	60,23
Румунія	66,20	36	10345	64,7	55,46
Португалія	61,97	43,5	14295	67	71,88
Литва	57,29	39,2	2267	62,9	70,51
Болгарія	54,44	40	3311	57	56,20
Греція	53,80	36,8	10907	69,1	56,64
Угорщина	50,62	41,5	6701	63,7	48,05
Сербія	41,81	34,3	4523	55,2	51,74
Україна	30,24	36,3	10380	49,5	52,69

У таблиці 1 обрані країни-лідери зі світового рейтингу країн за купівельною спроможністю населення та країни-аутсайтери з нижньої частини рейтингу. Для порівняння обрані країни одного географічного регіону – європейського.

З'ясуємо залежність купівельної спроможності населення як вихідного параметру верхівки побудованого на рисунку 1 переходу між моделями (для моделі економічного зростання) як одного з найважливіших економічних показників, що відображає максимальну кількість товарів і платних послуг, яке середньостатистичний споживач при його рівні доходів має можливість придбати за наявні в нього кошти при існуючому рівні цін, від інших параметрів, таблиця 2. Купівельна спроможність прямо залежить від частки того доходу населення, яке воно готове й може витратити на купівлю необхідних товарів.

Таблиця 2 – Парний кореляційний аналіз досліджуваних параметрів у рейтингу країн європейського регіону

		Купівельна спроможність населення	Рівень інновацій	Кількість науково-дослідних статей	Рівень екології	Якість медицини
Купівельна спроможність населення	Кореляція Пірсона	1	,927	,505	,925	,814
	Знч.(2-сторон)		,000	,023	,000	,000
	N	20	20	20	20	20
Рівень інновацій	Кореляція Пірсона	,927	1	,487	,875	,779
	Знч.(2-сторон)	,000		,029	,000	,000
	N	20	20	20	20	20
Кількість науково-дослідних статей	Кореляція Пірсона	,505*	,487	1	,461*	,402
	Знч.(2-сторон)	,023	,029		,041	,079
	N	20	20	20	20	20
Рівень екології	Кореляція Пірсона	,925	,875	,461*	1	,836**
	Знч.(2-сторон)	,000	,000	,041		,000
	N	20	20	20	20	20
Якість медицини	Кореляція Пірсона	,814	,779	,402	,836	1
	Знч.(2-сторон)	,000	,000	,079	,000	
	N	20	20	20	20	20

З аналізу очевидний сильний кореляційний зв'язок між рейтингом країн за купівельною спроможністю та показниками впровадження інновацій (кореляція Пірсона 0,927 при значенні теста в майже 0%), рівнем екології та

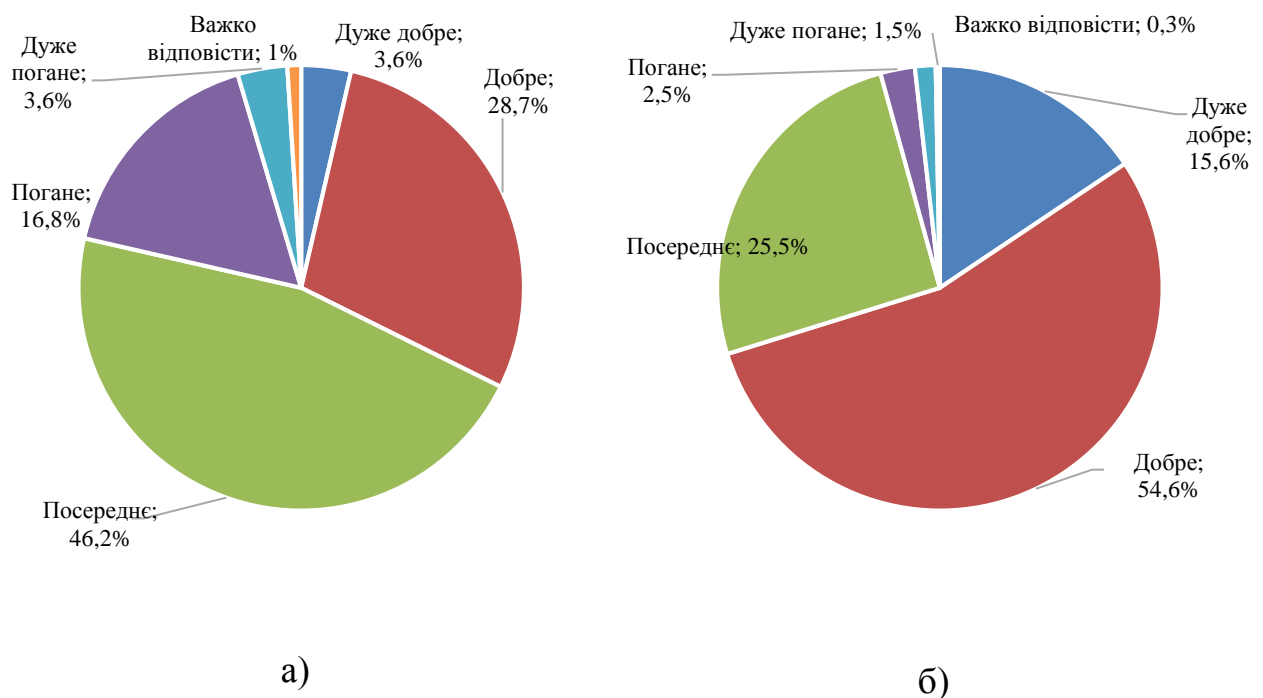
якістю медицини. Останній показник введений як важливий параметр соціального розвитку в країні і відображає рівень забезпеченості населення країнами засобами системи охорони здоров'я та належними медичними послугами. Гіпотеза про комплексність та поетапність розвитку країни для досягнення конкурентних переваг не є спростованою. Важливо з'ясувати, яким чином доречно кожному регіону та країні в цілому діяти на шляху до позитивних змін. Якість медицини тісно корелює з рівнем інноваційного розвитку при значення коефіцієнта кореляції в 0,779. Це свідчить про те, що потужні інноваційні регіони інвестують не лише у висотехнологічні галузі, а й у розвиток системи охорони здоров'я, піклуючись про якість людського потенціалу. Твердження про те, що якість життя значною мірою визначається рівнем здоров'я можливо легко простежити на прикладі соціологічних досліджень в Україні. Об'єднані дані стосовно відповідей респондентів на запитання щодо відчуття щастя та оцінки здоров'я наведені в таблиці 3.

Таблиця 3 – Результати дослідження респондентів за запитаннями щодо самооцінки рівня здоров'я та відчуття ними щастя (за даними [25])

		Оцінка стану здоров'я					
		Дуже добре	Добре	Посереднє	Погане	Дуже погане	Загалом
Чи вважаєте себе щасливою людиною?	Так	64,9	36,6	20,6	13,7	9,7	26,7
	Скоріше так, ніж ні	22	37,5	30	18,4	8,9	29,5
	І так, і ні	4,6	16,9	27,5	23,1	16,8	21,6
	Скоріше ні, ніж так	2,6	4,7	11,6	22,3	20,9	10,8
	Ні	2,9	1,9	6,8	19,1	39,1	8
	Важко сказати	3	2,4	3,6	3,4	4,6	3,5
	Загалом	100	100	100	100	100	100

З аналізу таблиці саме люди з оцінкою стану здоров'я на рівні «Дуже добре» та «Добре» складають більшу частину тих, хто вважає себе щасливим (64,9% та 36,6% відповідно). Протилежно цьому більшість людей, що вважають себе нещасливими чи скоріше такими оцінюють свій стан здоров'я на рівні «Дуже

погане» (20,9% та 39,1% відповідно). Матеріальне положення більшості населення регіону є одним з важливих факторів доступності медичних послуг та вчасного попередження та лікування захворювань. За результатами опитування населення проаналізуємо узагальнені підсумкові показники самооцінки здоров'я та рівня матеріального добробуту за крайніми положеннями тих, кому вистачає коштів лише на щоденні витрати, але вони не відкладають, та тих, хто може поза цим дозволити собі відкладати гроші та купувати навіть коштовні речі, рисунок 3. З рисунку наглядно видно, що більшість респондентів, що мають вищу купівельну спроможність оцінюють свій стан здоров'я як добрий. Ті люди, яким не вистачає коштів, більшою частиною дають відповідь про те, що їх стан здоров'я посередній. На поганому оцінюють своє здоров'я значно вища частина респондентів, що не мають достатньо коштів (16,8% проти 2,5% відповідно).

а) та частина опитаних, кому вистачає грошей лише на найнеобхідніші речі (товари повсякденного попиту)

б) та частина опитаних, кому вистачає коштів на придбання коштовних речей

Рисунок 3 – Розподіл респондентів за купівельною спроможністю та самооцінкою стану здоров'я (побудовано за результатами дослідження на ресурсі [25])

Для з'ясування деяких інших обставин, що впливають на самооцінку власного здоров'я типовим населенням України від 18 до 69 років (більший вік не брався до уваги, оскільки зі збільшенням віку зростає кількість хронічних захворювань, і ймовірність оцінки на високому рівні наближається за ймовірністю до нуля).

Наведемо приклад Сумського регіону як периферійного регіону на півночі України зі своїми сформованими перевагами та особливостями розвитку економіки та соціальної сфери на предмет можливості розвитку SMART-спеціалізації. У цьому регіоні діє значна кількість промислових підприємств, що переважно представлені малим та мікробізнесом. Лише в м. Суми функціонує близько 3000 підприємств, 95% з яких є мікро- та малим бізнесом. Такими, що випускають кінцевий продукт, є лише 7% з них [26]. Аналогічна ситуація й у сфері охорони здоров'я. Залишається проблемним залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я, оскільки, наприклад, в обласному центрі проживає невелика кількість населення, що має низьку платоспроможність. Відкриваються здебільшого невеликі суб'єкти господарювання переважно діагностичного спрямування. Доцільним у розвитку регіону є застосування підходу щодо залучення інвестицій у створення виробництв з виготовлення обладнання медичного призначення, що може слугувати в подальшому базою для інноваційного розвитку місцевої сфери охорони здоров'я. У довгостроковій перспективі є можливість значно підвищити якість медицини в регіоні та тривалість життя населення та соціальних стандартів. Крім того, можливим є створення кластерів щодо поєднання туристичних багатств регіону та послуг закладів охорони здоров'я [27]. Для об'єднання інформації про всі пропозиції регіону доцільним є створення спеціалізованої платформи з першочерговим спрямуванням на B2C аудиторію з подальшим доповненням напрямками B2B для пошуку взаємовигідних партнерів. Таку інтернет-платформу зручно просувати на національному та міжнародному рівнях за допомогою арсеналу

влучних та ефективних сучасних засобів інтернет-маркетингу для привернення уваги широкого кола аудиторії. При чому створенням та просуванням цієї платформи доцільно займатися третім особам, посередникам з перспективою роботи майданчика за агрегованою моделлю (посередницька, рекламна та соціальна моделі інтернет-проектів).

Висновок. Таким чином, автором виокремлені поетапні моделі регіонального розвитку: модель економічного зростання, модель сталого розвитку, модель інклюзивного розвитку, модель здорового розвитку зі SMART-спеціалізацією. При чому зважаючи на останні тренди в соціальному-економічному житті суспільства пропонується розглядати SMART-спеціалізацію із можливістю зосередження кластерів навколо можливих оздоровчих/медичних переваг регіону, оскільки зростає актуальність питання забезпечення та підтримки здоров'я населення. Перспективою подальших розвідок є проведення польового дослідження щодо самооцінки здоров'я населенням територіальних одиниць та з'ясування переважаючих факторів, що спонукають респондентів дати саме таку відповідь та предикторів можливого покращання стану цього параметру для певної регіональної одиниці.

Список використаних джерел

1. Безхлібна А.П. До питання визначення елементів та підсистем регіональної конкурентоспроможності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2020. №31(70). С. 150-154.
2. Нестеренко С.С. Методологічні основи забезпечення стратегічного управління конкурентним розвитком регіону на основі цілепокладання. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2021. №32(71). С. 18-24.
3. Козирєва О.В., Козирєва А.К. Дослідження підходів до визначення центр-периферійних відносин між регіонами країни. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 13, Частина 1. С. 124-129.

4. Беккер М.Л. Формування наукового підґрунтя для ідентифікації та структуризації проблем розвитку регіону. *Бізнесінформ*. 2020. №11. С. 89-95.

5. Lewandowska A., Stopa M., Inglot-Brzęk E. Innovativeness and entrepreneurship: socioeconomic remarks on regional development in peripheral regions. *Economics and Sociology*. 2021. 14(2). P. 222-235. doi:10.14254/2071-789X.2021/14- 2/12.

6. Kovarda V. Improving the theoretical and methodological framework of the system for analyzing the balanced state of social and economic development of regions. *Economic Annals-XXI*. 2020. №186(11-12). P. 112-123. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V186-13>.

7. Сигида Л.О., Біловодська О.А. Позиціонування регіону на основі оцінки його маркетингової привабливості. Механізм управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств : монографія ; за наук. ред. к.е.н., доц. Ю.С. Шипуліної. Суми : ТОВ «Папірус». 2012. С. 359-371.

8. Marynych T. Empirical assessment of long-term aspects of sustainable regional development. *Economic Annals-XXI*. 2017. №166(7-8). P. 86-90.

9. Pimonenko T., Us J., Leus D., Fedyna S. The modern ecological and economic instruments for sustainable development. *Bulletin of Sumy State University. Economy Series*. 2017. № 2. P. 57-67.

10. Косик Я.В., Чигрин О.Ю. Глобалізація як закономірність розвитку сучасної економіки України. *Механізм регулювання економіки*, 2011, № 2. С. 191-196.

11. Зябіна Є.А. Теоретичні аспекти формування «зеленої» економіки в контексті сталого розвитку. *Механізм регулювання економіки*. 2016. № 3. С. 116-121.

12. Омеляненко В.А., Омеляненко О.М., Артюхова Н.О. Маркетинг цифрових інновацій у контексті сталого розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 72–77. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.72.

13. Манцуров І.Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 2018. № 10(683). С. 71-87.
14. Соколова Ю.О., Тіховська Т.М. Формування інклюзивних інститутів розвитку регіону. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 31. С. 462-469.
15. Цимбалюк І.О. Генезис теорії інклюзивного розвитку регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 47-2. С. 26-30.
16. Нечаєва І.А. Визначення, ознаки та характеристики старопромислового регіону. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/3564/1/Nechaeva_Definition.pdf.
17. СМАРТ-спеціалізація в Україні: чому не так, як в Європі? URL: <https://www.industry4ukraine.net/bez-kategoriyi-uk/smart-speczializacziya-v-ukrayini-chomu-ne-tak-yak-v-yevropi/>.
18. Романюк С.А. Еволюція підходів до підтримки регіонального розвитку в країнах світу. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1829>.
19. Летуновська Н.Є. Зарубіжний та вітчизняний досвід участі підприємств у розвитку соціальної інфраструктури регіону. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 3(19). С. 43-49.
20. Рейтинг стран по покупательной способности. URL: <https://take-profit.org/statistics/purchasing-power/>.
21. Рейтинг стран по уровню медицины. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/health-care-index>.
22. Рейтинг стран мира по уровню научно-исследовательской активности. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/scientific-and-technical-activity>.
23. Рейтинг стран по уровню инноваций. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-innovation-index>.
24. Рейтинг стран по уровню экологии. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/ecology>.
25. Самооцінка стану здоров'я населенням України. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=768&>.

26. Zaloha O., Vakulenko I., Jasniewski A. Prerequisites and possibilities of creating a medical engineering cluster as the part of regional territorial marketing. *Health Economics and Management Review*, 2020, № 1(2). P. 51-60. <https://doi.org/10.21272/hem.2020.2-06>.

27. Rahmanov F., Aliyeva R., Rosokhata A., Letunovska, N. Tourism Management in Azerbaijan Under Sustainable Development: Impact of COVID-19. *Marketing and Management of Innovations*, 2020, № 3. P. 195-207. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-14>.

1. Bezkhlibna A.P. (2020). Do pytannia vyznachennia elementiv ta pidsystem rehionalnoi konkurentospromozhnosti [On the question of determining the elements and subsystems of regional competitiveness]. Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadsky. Series: Economics and Management, vol. 31, no. 70, pp. 150-154.

2. Nesterenko S.S. (2021). Metodolohichni osnovy zabezpechennia stratehichnoho upravlinnia konkurentnym rozvytkom rehionu na osnovi tsilepokladannia [Methodological bases of providing strategic management of competitive development of the region on the basis of goal setting]. Scientific notes of TNU named after VI Vernadsky. Series: Economics and Management, vol. 32, no. 71, pp. 18-24.

3. Kozyrieva O.V., Kozyreva A.K. (2017). Doslidzhennia pidkhodiv do vyznachennia tsentr-peryferiinykh vidnosyn mizh rehionamy krainy [Research of approaches to determining the center-peripheral relations between the regions of the country]. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, vol. 13(1), pp. 124-129.

4. Bekker M.L. (2020). Formuvannia naukovooho pidhruntia dlia identyfikatsii ta strukturyzatsii probem rozvytku rehionu [Formation of a scientific basis for identification and structuring of problems of development of the region]. *Businessinform*, vol. 11, pp. 89-95.

5. Lewandowska A., Stopa M., & Inglot-Brzęk E. (2021). Innovativeness and

entrepreneurship: socioeconomic remarks on regional development in peripheral regions. *Economics and Sociology*, vol. 14(2). P. 222-235. doi:10.14254/2071-789X.2021/14- 2/12.

6. Kovarda V. (2020). Improving the theoretical and methodological framework of the system for analyzing the balanced state of social and economic development of regions. *Economic Annals-XXI*, vol. №186(11-12), pp. 112-123. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V186-13>.

7. Syhyda L.O., Bilovodska O.A. (2012). Pozytsionuvannia rehionu na osnovi otsinky yoho marketynhovoï pryvablyvosti [Positioning of the region based on the assessment of its marketing attractiveness]. *Mekhanizm upravlinnia potentsialom innovatsiinoho rozvytku promyslovykh pidpryemstv* [Mechanism for managing the potential of innovative development of industrial enterprises]. Sumy: TOV "Papirus", pp. 359-371.

8. Marynych T. (2017). Empirical assessment of long-term aspects of sustainable regional development. *Economic Annals-XXI*, vol. 166(7-8), pp. 86-90.

9. Pimonenko T., Us J., Leus D., Fedyna S. (2017). The modern ecological and economic instruments for sustainable development. *Bulletin of Sumy State University. Economy Series*, vol. 2, pp. 57-67.

10. Kosyk Ya.V., Chyhryn O.Yu. (2011). Hlobalizatsiia yak zakonornist rozvytku suchasnoi ekonomiky Ukrainy [Globalization as a regularity of development of modern economy of Ukraine]. *Mechanism of economic regulation*, vol. 2, pp. 191-196.

11. Ziabina Ye.A. (2016). Teoretychni aspekty formuvannia "zelenoi" ekonomiky v konteksti staloho rozvytku [Theoretical aspects of the formation of a "green" economy in the context of sustainable development]. *Mechanism of economic regulation*, vol. 3, pp. 116-121.

12. Omelianenko V.A., Omelianenko O.M., & Artiukhova N.O. (2021). Marketynh tsyfrovyykh innovatsii u konteksti staloho rozvytku rehionu [Marketing of digital innovations in the context of sustainable development of the region]. *Economy and state*, vol. 4, pp. 72-77. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.72.

13. Mantsurov I.H. (2018). Inklizyvnyi rozvytok yak osnova protydii hlobalnym vyklykam siohodennia [Inclusive development as a basis for counteracting today's global challenges]. *Ukraine economy*, vol. 10(683), pp. 71-87.
14. Sokolova Yu.O., & Tikhovska T.M. (2019). Formuvannia inkliuzyvnykh instytutiv rozvytku rehionu [Formation of inclusive institutions of regional development]. *Market infrastructure*, vol. 31, pp. 462-469.
15. Tsymbaliuk I.O. (2019). Henezys teorii inkliuzyvnoho rozvytku rehionu [Genesis of the theory of inclusive development of the region]. *Black Sea Economic Studies*, vol. 47-2, pp. 26-30.
16. Nechaeva I.A. Vyznachennia, oznaky ta kharakterystyky staropromyslovoho rehionu [Definitions, signs and characteristics of the old industrial region]. Accessed from http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/3564/1/Nechaeva_Definition.pdf.
17. SMART-spetsializatsiia v Ukraini: chomu ne tak, yak v Yevropi? [SMART specialization in Ukraine: why not like in Europe?]. Accessed from: <https://www.industry4ukraine.net/bez-kategori-uk/smart-speczializacziya-v-ukrayini-chomu-ne-tak-yak-v-yevropi/>.
18. Romaniuk S.A. (2013). Evoliutsiia pidkhodiv do pidtrymky rehionalnokho rozvytku v krainakh svitu [Evolution of approaches to support regional development in the world]. *Effective economics*, vol. 3. Accessed from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1829>.
19. Letunovska N.Ye. (2013). Zarubizhnyi ta vitchyzniani dosvid uchasti pidpriemstv u rozvytku sotsialnoi infrastruktury rehionu [Foreign and domestic experience of participation of enterprises in the development of social infrastructure of the region]. *Bulletin of Zaporizhia National University. Economic sciences*, vol. 3(9), pp. 43-49.
20. Reitinh stran popokupatelnoi sposobnosti [Rating of countries by purchasing power]. Accessed from: <https://take-profit.org/statistics/purchasing-power/>.
21. Reitinh stran po urovniu meditsyny [Ranking of countries by level of medicine]. Accessed from: <https://nonews.co/directory/lists/countries/health-care->

index.

22. Reiting stran mira po urovniu nauchno-issledovatel'skoi aktivnosti [Ranking of countries in the world by the level of research activity]. Accessed from <https://gtmarket.ru/ratings/scientific-and-technical-activity>.

23. Reiting stran po urovniu innovatsii [Ranking of countries by level of innovation]. Accessed from <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-innovation-index>.

24. Reiting stran po urovniu ekologii [Environmental rating of countries]. Accessed from: <https://nonews.co/directory/lists/countries/ecology>.

25. Samootsinka stanu zdorovia naseleenniam Ukrainy [Self-assessment of health status of the population of Ukraine]. Accessed from: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=768&>.

26. Zaloha O., Vakulenko I., Jasnikowski A. (2020). Prerequisites and possibilities of creating a medical engineering cluster as the part of regional territorial marketing. *Health Economics and Management Review*. № 1(2), pp. 51-60. <https://doi.org/10.21272/hem.2020.2-06>.

27. Rahmanov F., Aliyeva R., Rosokhata A., Letunovska, N. (2020). Tourism Management in Azerbaijan Under Sustainable Development: Impact of COVID-19. *Marketing and Management of Innovations*, vol. 3, pp. 195-207. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-14>.

Летуновська Н.Є. Розвиток регіонів: від моделі економічного зростання до моделі здорової смарт-спеціалізації / Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. – 2021. – Том 32(71), № 4. – С. 87-94.